

Maarten FAAS

Meten = weten? Bouwen aan een wetenschappelijke en effectieve jeugdzorg

Uitgeverij SWP Amsterdam, 2009, ISBN: 978-90-8850-032-9, 192 blz., 27,50 euro.

Een bescheiden boekje, maar een aanrader. Op een paar uur te lezen. Een aanrader omdat het prikkelt. Het voedt de discussie tussen 'believers' en 'non-believers' van de tendens naar het werken met evidence based programma's in de (bijzondere) jeugdhulp.

Het boekje opent sterk: vraagsturing is uit en effectiviteit is in! In onze voorziening zijn we nog steeds bezig met bouwen aan een meer vraaggestuurde hulpverlening, het komen naar een betere zorg op maat van de gebruiker. Lopen we achter? Ik denk het niet. Moet het anders? Een aantal dingen kunnen waarschijnlijk anders. Zoals in de latere hoofdstukken blijkt, zijn pasklare en hapklare antwoorden echter niet gemakkelijk te geven. De problemen van gezinnen in de jeugdzorg zijn

immers divers en dikwijls complex, gedragsverandering is veelal moeilijk eenduidig toe te schrijven aan ingezette methodieken en programma's. Dat is in Vlaanderen niet anders dan in Nederland. Maarten Faas toont voor mij doorheen zijn boek vooral aan dat er in de jeugdzorg niet zoveel adequaat te meten valt, net zomin als daaruit veel 'wetenschap' komt bovendien. We kunnen echter wel streven naar het objectiveren van onze ervaringen.

Toch vind ik dit een goed boek. Het klopt dat een vraaggestuurde hulpverlening bepaalde belangrijke facetten in de jeugdzorg miskent (hoofdstuk 1). We gaan dus niet meer tegen de cliënt zeggen 'wij doen wat u vraagt', maar 'wij doen wat werkt'. Dit houdt een verandering in van vraagsturing naar effectiviteit

als centraal paradigma in de jeugdzorg. Van die jeugdzorg wordt verwacht dat hij zijn interventies toetst aan de 'what works'-factoren, dat interventies nauwkeurig en volgens een vast stramien worden vastgelegd en verankerd in wetenschappelijke literatuur gebaseerd op onderzoek. Het klopt ook dat we de grootst mogelijke effectiviteit nodig hebben om met de schaarse middelen de steeds grotere groep hulpvragers op te vangen en te begeleiden.

In het tweede hoofdstuk gaat de auteur na hoe de wetenschap de praktijk en het beleid van de jeugdzorg beïnvloedt. Ook in Vlaanderen neemt het belang van wetenschappelijk onderzoek toe, wordt wetenschappelijk onderzoek mee gebruikt voor praktijkontwikkeling. Maarten Faas stelt vast dat voornamelijk van op gedrag gerichte en doelgerichte hulpverlening de effectiviteit is aangetoond. Voor heel wat andere methodieken en benaderingen is nauwelijks onderzoeksmateriaal voorhanden. In hoofdstuk 3 wordt die 'wankele wetenschappelijke basis van de jeugdzorg' verder beschreven.

Wat betekent evidence-based in de jeugdzorg? Aan de hand van de ontwikkeling van het programma Switch-iT beschrijft Faas in hoofdstuk 4 de totstandkoming van dit Ouder- & Kindtrainingsprogramma. We vinden er vooral de beschrijving van een 'all-in' wetenschappelijk onderzoek met een experimentele groep (met interventie) en controlegroep (zonder interventie), met voor-, na- en follow-upmetingen, enz. Er blijkt een significant verschil tussen de meetresultaten van de experimentele en de controlegroep. Switch-it geeft een positief effect. Het programma is evidence-based.

Er is echter, zo stelt Faas, meer nuance nodig. Van veel programma's weten we nooit helemaal zeker wat nu precies de werkzame factoren zijn in een interventie. Wat meten we precies? Wat zijn de oorzaken van een positief effect? De discussie over effectiviteit mag dus niet zwart-wit worden gevoerd. In hoofdstuk 5 vinden we zes stellingen die meer nuance in het debat brengen. (1) De vraag of iets werkt, is heel belangrijk, jeugdzorg moet de focus richten op effectiviteit. (2) Onderzoek op het evidence based maken van programma's en

interventies is belangrijk en waardevol. Meten is weten. (3) Evidence based is echter geen toverformule. De dagelijkse praktijk in de jeugdzorg is dikwijls weerbarstig. (4) De evidence based-norm is voor veel interventies in de jeugdzorg te hoog gegrepen. (5) A-specifieke factoren in de hulpverlening, zoals de persoonlijkheid van de hulpverlener, de wederkerigheid in de relatie, de ervaring, het vertrouwen van de cliënt, zijn nog steeds belangrijker dan de specifieke factoren van een evidence-based methodiek. (6) Gebrek aan bewijs is niet hetzelfde als gebrek aan effectiviteit.

In hoofdstuk 6 vraagt Faas zich af op welke alternatieve manieren onderbouwingen kunnen gevonden worden voor de werkzaamheid van een nieuw programma, welke andere instrumenten of evaluatiemethoden er zijn om aan te tonen dat een programma of een nieuwe manier van behandelen en hulpverlening werkt. De auteur komt daarbij terecht bij de effectiviteitsladder van Veerman en Van Yperen, een model waarin als het ware bottom-up gewerkt wordt aan het aantonen van effectiviteit. Een interventie kan dan achtereenvolgens de kwalificatie 'potentieel', 'veelbelovend', 'doeltreffend' of 'werkzaam' krijgen.

Het boekje kon hier zijn afgerond. Waar de titel voor staat hebben we eigenlijk gehad. De hoofdstukken 6 en 7 zouden de aanhef of inhoud kunnen zijn voor een ander boek. Het thema is voor de jeugdzorg absoluut relevant. Faas schetst hoe wetenschappelijke inzichten zouden toegepast kunnen worden in de jeugdzorg, om oppositionele en antisociale gedragsstoornissen bij jonge kinderen in gezin en school aan te pakken. Over dit onderwerp is veel wetenschappelijke kennis, er zijn verschillende bewezen effectieve methoden om dit probleem aan te pakken. Er liggen verschillende beleidsrapporten waarin gezegd wordt dat dit probleem systematisch aangepakt moet worden in de vorm van vroegsignalering en preventie. Maar dit betekent allemaal nog niet dat het ook gebeurt. Wetenschap hebben is iets heel anders dan wetenschap gebruiken...

*Lex Vorsselmans,
directeur BJB, uzv Ter Loke*